

Ан. Носів

## ПРОФ. ХВ.К. ВОВК — ЯК ЕТНОГРАФ

---

Становище наукової праці на Україні взагалі було досить прикре аж до революційного часу, коли Україна здобула собі право на самостійне життя й розвиток своїх внутрішніх сил, своєї культури й наукового дослідження минулого та сучасного життя рідного народу. Загальне політичне становище України й місце, яке вона займала до недавнього часу серед культурного світу, не давали змоги найвидатнішим діячам нашого громадського та культурного життя вільно працювати на користь України. Наукове життя мусило теж або замерти, або припинитися, а в кращому разі десь тихесенько знаходити собі притулок і можливість для свого розвитку.

Все ж таки, не дивлячись на всі обставини українського життя, наукові досліді України не загинули. Між ними етнографія знайшла собі місце, як наука, котра найближче торкається народного життя, студіюючи його матеріальний та духовний побут.

Досить згадати наших визначних діячів: Костомарова, Куліша, Маркевича, Чубінського, Антоновича, Драгоманова, Русова, Потебню, Ефіменкову, Сумцова, Багалія й багато інших, щоб побачити, що етнографія з давніх часів звертала на себе увагу відомих українських вчених. Але вони здебільшого займалися однією частиною етнографії — фольклором, майже не торкаючи матеріального побуту життя народу.

Маємо декілька дослідувачів, котрі прилучали до фольклору й народній побут, обряд і таке інше, але всеж таки вони більше зупинялись на першому, ніж на останньому, й тільки проф. Хведір Кондратович Вовк, цей невтомний діяч на науковій ниві, почав дивитися на етнографію в ширшому розумінні цього слова,

ставлючи за головне побутову сторону життя людности на зразок західноєвропейських вчених, і дивлячись на фольклор тільки, як на окрему галузь етнографії. Цим проф. Вовк і етнографію українського народу прилучив до стану європейської науки, і сміло можемо його рахувати дійсним піонером української етнографії.

Життя, побут, звичаї, обряди, думки, пісні та інше українського народу починають цікавити Хв.К. Вовка ще з молодих літ, і бачимо, що вже в 70-х роках він бере участь в роботі Київського Відділу Географічного Товариства, роблячись його визначним співробітником. З цього часу й починається слід наукової етнографічної праці незабутнього небіжчика, котру він не кидав до самих остатніх часів свого досить трудного життя.

Ми не ставимо собі завданням зазначити тут повне значіння проф. Вовка, як етнографа, це можливо буде зробити тільки після того, як буде опрацьована в частині, що нас цікавить, спадщина покійного, що зібрана у Кабінеті Антропології та Етнології ім. Хв. Вовка при Українській Академії Наук, увесь той чисельний ще недрукований етнографічний матеріал, котрий він не встиг обробити й надрукувати, котрий залишився в рукописному стані в численних замітках про власні його досліді та наукові міркування. Ми хочемо тільки згадати в загальних рисах де що з наукових праць Вовка, що належе до етнографії українського та інших народів.

Ще в 70-х роках Вовк складає й друкує в виданнях Київського Відділу Географічного Товариства та інших програму для збирання матеріалу по етнографії, виголошує народні назви рослин, пише про значіння ярмарок на

селі, про характерні риси українського орнаменту та інше.

Але за цей час загальні обставини політично-го життя значно міняються, й Хв.К. Вовк примушений покинути Україну, як і інші українські діячі, подався за кордон. На деякий час він зупиняється в Румунії, збираючи етнографічний матеріал, їде на Дунай, в Добруджу, Болгарію й інші міста західної Європи, роблячи свої наукові дослідження, та пишучи численні замітки по окремих галузях побутової етнографії та фольклору, котрі після служили йому цінним матеріалом для наукових праць і викладання лекцій по етнографії.

Потім Хв.К. Вовк їде в Париж, де на довгий час свого життя віддається науковим працям.

За цей період Вовк друкує у французьких та інших виданнях свої етнографічні праці про Задунайську Січ, колонії в Добруджі, українське рибальство в Добруджі, пише про обряди та звичаї весільні на Україні, Болгарії та у інших слов'ян, пише про народні оповідання, про вогонь з кременя та грім на Україні, про санки у похоронних обрядах на Україні, де що з українського фольклору, пише про людські жертви в Великоросії, писанки у Франції, амулети кримських татар. Багато ще чого писав Вовк по етнографічним питанням за часи перебування за кордоном, але всього тут тепер ще не перелічиш; приходиться обмежитись друкованими працями, не торкаючись поки що його сирого матеріалу, ще не розробленого.

Зазначемо ще тільки, що, коли було запрохано Хв.К. Вовка до Львова, вже як відомого вченого, він пише в етнографічних виданнях Наукового Товариства імені Шевченка у Львові, наїздом там читає лекції, редагує «Матеріали до українсько-руської етнології» й висловлює свій погляд на тогочасний стан та новіші завдання української етнології.

За весь цей довгий тридцятилітній час закордонного життя Хв.К. Вовк здобув собі признание й славу відомого західно-європейського вченого з великим досвідом та широким знанням етнографії народів, їх побуту, звичаїв і таке інше, головним чином, етнографії українського й взагалі славянських народів. Коли в Петербурзі почав упорядковуватися Етнографічний Музей, як частина б. Музею Олександра III (маючого тепер назву «Русского Музея»), в якому бракувало фахівця по південним та західним частинам Росії, дякуючи заходам відомого етнографа Клеменца (тодішнього директора Музею), викликано було з закордону Хв.К. Вовка й доручено йому цю галузь Музею.

Кілька літ працював він в Музею, збираючи етнографічний побутовий матеріал головню український та південних слав'ян, а потім і других західних слав'ян. Ідея належності українців до групи південних слов'ян з спільною з ними культурою (т.з. «адриятична раса») завжди мала для нього значну вагу, і він старався,

порівнюючи, показати це на побутових зразках цих народів.

Зібрати музейський матеріал Хв.К. Вовк або сам їздив, або значно помогав своїми порадами та великим знанням тим, кому Музей доручав збирати цей матеріал.

Наслідком такої Вовкової праці Росія має перший Етнографічний Музей слов'ян по кількості зібраних народних річей, особливо українських, і тому, що вони систематично підбрані та виставлені для оглядання по окремих питаннях побутового життя народів. Музей цей, дякуючи Хв.К. Вовку, має багато цінних колекцій народньої одежі, побутового знаряддя, народних виробів, колекції керамічні та по склу й багато ще інших. Зібрано остільки багато річей й частинами так систематично, що, розглядаючи їх, більш менше одержується повний малюнок життя, особливо українського народу, як в буйшій Росії, так і в закордонній Україні.

Що належить да інших слов'ян, то вони зібрані далеко не так повно, бо цьому шкодили умови збирання за кордоном та інші причини, але все ж таки пощастило зібрати де що по етнографічним питанням білорусів, сербів, болгар, чехів, поляків і інших.

Коли приходилось зустрічатися з Хв.К. Вовком в його музейному районі, то, розглядаючи разом з ним і балакаючи про етнографію українського народу, бувало почуваш з яким щирим інтересом відносився він до кожної дрібненької на погляд речі, але маючої в життю народу своє особливе значіння, і завжди починав він шукати чогось для порівняння у других народів із зібраного в Музею, або починав згадувати що таке, або подібне, істнує у таких то народів особливо ж у південних слов'ян; іноді дуже жалкував Хведір Кондратович, що приходиться упорядковувати Музей етнографії, між іншим і українського народу, далеко від України, та що тогочасний уряд робить неможливим все зробити, як хотілося б, згідно з його загальним досвідом та знанням.

На великий жаль, Хведір Кондратович не дожив до часу відкриття Руського Музею, а разом і часу — коли зібраним їм матеріалом громадянство з подякою почало би користуватися.

З наукових праць Хв.К. Вовка по етнографії за часи перебування в Петербурзі, окрім своєї роботи в Музеї, можемо поки що зазначити те, що він пише про старовинні церкви на Волині, про етнографічні колекції з буйших російсько-американських колоній, складає програму збирання матеріалів про весілля у великоросів та іногородців східної Росії, пише про наукові праці П.П. Чубінського та проф. Сумцова, про українські закрутки і інше. Особливо ж цінну за ці часи маємо працю Хв.К. Вовка по етнографії українців, надруковану в виданні «Украинский народ в его прошлом и настоящем». Се була визначна праця Вовка, в котрій він популярно висловив свої погляди на походження українського

народу й на зближення його з південними та західними слов'янами, в той же час він почав писати другу велику працю по етнографії України на українській мові, де мав думку докладніше розібрати й освітлити це питання, але, на жаль, скінчити таку працю він не встиг.

І як остання його етнографічна праця — можна зазначити статтю про слов'ян, де в загальних рисах Хв.К. Вовк висловив свої погляди на сліди впливу старої середземноморської культури, особливо давніх грецьких та римських колоній, на слов'ян, і на існуючі спільні етнографічні риси у слов'ян взагалі.

Окрім згаданого тут, Вовк за цей час редагує видання Етнографічного Відділу Музею Олександра III — «Матеріали по етнографії Росії», I і II т.

Згадуючи етнографічну працю Хв.К. Вовка після його приїзду з закордону, треба зазначити, що крім праці в «Руському Музею», він бере участь в загальній етнографічній роботі Географічного Товариства в Петербурзі; починає підготовчу працю для складання етнографічної мапи народів, бувшої Росії, для чого заснована при Російській Академії Наук «комісія по изученію племенного состава населения Росіи»; окрім цього, він був головою «Русского Антропологического Общества при Петроградском Университете», в діяльності й засіданнях котрого Вовк завжди брав широку участь докладами або оповідаючи між иншим про всі новини в антропологічній й етнографічній науках і виступаючи діяльним промовцем в дебатах, котрі провадились після антропологічних та етнографічних докладів.

Не можна не зупинитися ще на одній визначній стороні послуг небіжчика на етнографічному ґрунті — це викладання ним лекцій по етнографії в Петербурзькому Університеті.

Невеликий гурток слухачів на 16 лінії Вас. Остр., щирий відношенням до свого любого вчителя проф. Вовка, завжди був осередком наукових етнографічних студювань й міркувань під його цінним керуванням. Професор Вовк читав курс порівнюючої етнографії, надаючи особливу увагу українській етнографії й порівнюючи її з етнографією інших народів. На ці лекції він приносив свої картки-замітки більшою частиною з власного подорожування, а іноді виписаних із дослідів кого иншого з етнографів. Сі картки є спадщина небіжчика великої наукової ваги, бо по ним можливо довідатися більш менш про все, що знав сам небіжчик, чим цікавився в цій науковій галузі його фаху й як дивився він на те, чи инше питання етнографічного життя народів. Тому коли в який час весь його науковий матеріал буде систематично розібраний і приведений до ладу, тоді тільки громадянство дійсно пізнає Вовка й виявиться вся його надзвичайна постать, мудрість та значіння як визначного вченого західно-європейської школи по всім галузям його наукового фаху, а з окрема по етнографії.

Із усього, що тут в загальних рисах сказано, бачимо невтомну працю проф. Вовка по розвитку погляду на етнографію як науку в широкому розумінню, бачимо освітлення побутового життя українського народу науковим етнографічним досліджуванням і старання проводити ідею зближення українців з південними слав'янами по спільним етнографічним рисам цих народів (останнє він підкреслював і в своїх антропологічних працях).

Тепер, коли Україна вийшла на шлях вільного культурного й наукового життя, смерть Хведора Кондратовича Вовка визначного представника й праводаря ідей західно-європейської наукової школи — це тяжка болюча втрата для громадянства й української науки взагалі.